

Tillsynsrapport Misshandel av obekant

– Kvaliteten i den brottsutredande verksamheten

Tillsynsrapport 2012:3
Utvecklingscentrum Göteborg
2012-11-21 (dnr ÅM-A 2012/0823)

ÅKLAGARMYNDIGHETEN

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning delprojekt.....	4
1.1	Bakgrund	4
1.2	Sammanfattande iakttagelser vid granskningen av misshandel av obekant.....	4
2	Arbetets bedrivande.....	5
2.1	Projektorganisation	5
2.2	Urval	5
2.3	Metod och arbetssätt.....	5
2.4	Utgångspunkt för granskning.....	6
3	Iakttagelser vid granskningen.....	7
3.1	Relevanta utredningsåtgärder	7
3.2	Iakttagelser vid granskningen – polisleda förundersökningar.....	8
3.2.1	Vilken typ av misshandel granskningen avser	8
3.2.2	Beslutsmotivering m.m.....	8
3.2.3	Beslut att inleda förundersökning eller inte	9
3.2.4	Åtgärder under förundersökningen	9
3.2.5	Särskilt om dokumentation av skador eller avsaknad av skador m.m.	10
3.2.6	Målsägande: förhör, biträde och underrättelse	10
3.2.7	Vittnen	10
3.2.8	Misstänkt: skäligen misstänkt/utpekad, förhör och offentlig försvarare	10
3.2.9	Gemensamt om förhör	11
3.2.10	Handläggningstider m.m.	11
3.2.11	Sammanfattande skäl till att de granskade polisleda förundersökningarna lagts ned	11
3.2.12	Särskilt om anmälningar som inleds genom samtal till PKC.....	12
3.3	Iakttagelser vid granskningen – åklagarledda förundersökningar ..	12
3.3.1	Vilken typ av misshandel granskningen avser	12
3.3.2	Registrering av misstankar i Cåbra	12
3.3.3	Beslutsmotivering m.m.....	13
3.3.4	Dokumentation av inledande direktiv	14
3.3.5	Dokumentation av skador	14
3.3.6	Målsägande: förhör, biträde och underrättelse	14
3.3.7	Vittnen	14
3.3.8	Skäligen misstänkt eller utpekad?	14
3.3.9	Handläggningstider m.m.	15
3.3.10	Särskilt om anmälningar som inleds genom samtal till PKC.....	15

4	Analys, slutsatser och förslag till åtgärder	15
	Polisledda förundersökningar	15
	Åklagarledda förundersökningar	16
	Gemensamt för polis och åklagare	16
	Bilaga – Granskningsmall – UC Göteborg.....	17

1 Sammanfattning delprojekt

1.1 Bakgrund

Regeringen har i regleringsbrevet för budgetåret 2012 gett Åklagarmyndigheten i uppdrag att tillsammans med Rikspolisstyrelsen granska kvaliteten i den brottsutredande verksamheten. I granskningsuppdraget ingår att göra en samlad bedömning av om utredningsåtgärder och andra åtgärder som vidtagits har varit enhetliga och ändamålsenliga ur ett effektivitets- och kvalitetsperspektiv. Även frågan om ytterligare åtgärder varit motiverade ska bedömas. Om granskningen ger vid handen att systematiska brister i den brottsutredande verksamheten förekommer ingår det också i uppdraget att redovisa vilka åtgärder som behöver vidtas.

Utvecklingscentrum Göteborg (UCG) har under våren och sommaren 2012 genomfört ett omfattande gransknings- och analysarbete avseende handläggningen av ärenden rörande misshandel av obekant, misshandel av barn under 15 år samt våldtäkt mot vuxen. Endast ärenden som inte lett till lagföring (d.v.s. ärenden i vilka förundersökning inte har inletts, nedlagda förundersökningar och förundersökningar som har avslutats med negativa åtalsbeslut) har ingått i granskningen. Både åklagarledda och polisledda förundersökningar har granskats.

1.2 Sammanfattande iakttagelser vid granskningen av misshandel av obekant

I kapitel 4 redogörs närmare för gjorda analyser och dragna slutsatser. I kapitlet lämnas även förslag till åtgärder.

Generellt kan sägas att det är svårt att dra några mer långtgående slutsatser. Orsakerna till detta är flera. En av de främsta orsakerna är den korta tid som stått till buds för att göra en mer djupgående granskning och analys av de enskilda ärendena. Exempelvis har kvaliteten i hållna förhör inte närmare kunnat bedömas.

En övergripande slutsats avseende nu aktuell brottstyp, misshandel av obekant, är att besluten att lägga ned förundersökningarna i det stora hela har varit korrekta (dvs. att beslutsunderlaget har medgett slutsatsen att förundersökning inte ska inledas eller läggas ned eller att åtal inte ska väckas). Det har inte varit möjligt att genom ytterligare utredningsåtgärder, användning av personella tvångsmedel eller läkarundersökning av målsägandens och/eller den misstänktes skador öka möjligheterna till lagföring.

Däremot visar granskningen att det finns anledning att, i synnerhet när det gäller de polisledda förundersökningarna, ha synpunkter på beslutsmotiveringarna. Granskningen har, när det gäller beslutsmotiveringarna, tagit sikte på om beslutet rent faktiskt varit riktigt motiverat i förhållande till beslutsunderlaget och om besluten har formulerats på ett korrekt och enhetligt sätt (se vidare granskningsmallen, bilaga 1, frågorna A9-A11).

2 Arbetets bedrivande

2.1 Projektorganisation

Vice överåklagare Mikael Björk har varit projektansvarig.

Chefsåklagare Magnus Bolin och kammaråklagare Elena Severin har varit projektledare. Dessa båda har utfört större delen av gransknings- och analysarbetet.

Vid granskningen har projektledarna, när det gäller granskningen av de åklagarledda förundersökningarna avseende nu aktuell brottstyp, biträts av chefsåklagare Ingela Sörgård och kammaråklagare Johan Bülow vid Utvecklingscentrum Malmö.

Projektledarna har vidare, såvitt avser de polisledda förundersökningarna, biträts av en utredare från Polismyndigheten i Västra Götaland (kommissarie Agneta Alkner). Därutöver har den projektansvarige och överåklagare Marianne Ny i viss mån deltagit i granskningsarbetet.

2.2 Urval

Granskningen har, som framgår av regleringsbrevet, avsett ett urval av brottstyper av både enkel och komplicerad beskaffenhet.

Brottstypen misshandel av obekant har definierats och avgränsats på så sätt att vissa av Brå:s brottskoder har valts ut (0355, 0357 och 0365-0367).

I underlaget för urvalet har endast ärenden som inte har lett till lagföring ingått (dvs. ärenden i vilka förundersökning inte har inletts, nedlagda förundersökningar och förundersökningar som har avslutats med negativa åtalsbeslut). De ärenden som valts ut har alla avslutats under 2011.

Vid Åklagarmyndigheten avslutades under 2011 sammanlagt 12 084 brottsmisstankar rörande misshandel av obekant (det bör i sammanhanget noteras att antalet misstankar inte är detsamma som antalet brott då Åklagarmyndigheten räknar med en brottsmisstanke per misstänkt person och målsägande). Beslut om lagföring fattades i 43 procent av brottsmisstankarna.

437 brottsmisstankar har granskats avseende misshandel obekant. 190 av dessa brottsmisstankar har ingått i åklagarledda förundersökningar. Samtliga åklagarkammare och polismyndigheter har varit representerade i urvalet.

Principerna för urvalet kommer att närmare utvecklas i överåklagare Thomas Häggströms sammanfattande rapport i ÅM-A 2012/0365 till riksåklagaren.

2.3 Metod och arbetsätt

Samtliga åklagarkammare ombads den 4 maj 2012 att, såvitt avsåg de åklagarledda förundersökningarna, skicka samtliga handlingar i de utvalda ärendena till UCG. Med samtliga handlingar avsågs en utskrift av de elektroniska handlingarna och eventuella pappersakter hos såväl åklagarkammarna som polismyndigheterna.

Rikspolisstyrelsen åtog sig att på motsvarande sätt ombesörja att fullständiga akter inklusive beslutshandlingar i de utvalda polisledda förundersökningarna översändes till UCG. Beträffande dessa akter kan konstateras att många av dem inte var kompletta. En orsak till detta kan vara att de elektroniska handlingarna fanns i två olika tekniska system, nämligen RAR och DurTvå, och att utskrift gjordes av endast handlingarna i ett av systemen. Vidare saknades ofta beslutshandlingarna. I vissa fall bifogades besluten utan att det av dem framgick vilka beslutsmotiveringar som använts. Dessa brister fick till följd att åtskilliga arbetstimmar fick läggas på att kontakta behöriga befattningshavare vid olika polismyndigheter för att begära nödvändiga kompletteringar.

Åklagarkamrarna lyckades bättre med att lösa uppgiften att ta fram relevanta handlingar, men även där fick en hel del arbetstimmar läggas på att kontakta kamrarna för komplettering av akterna inför granskningen.

Akterna, såväl polis- som åklagarakterna, granskades därefter utifrån en på förhand bestämd granskningsmall (bilaga 1) avseende de utredningsåtgärder som vidtagits i respektive ärende. Mallen innehåller både frågor som är gemensamma för alla brottstyper och specifika frågeställningar för de tre brottskategorier som har granskats av UCG (dessa UC-specifika frågor är rödmarkerade i granskningsmallen).

Granskningsiakttagelserna i denna rapport grundas dock inte enbart på det statistiska utfallet. Till grund för vissa iakttagelser och slutsatser ligger även andra generella iakttagelser, vilka dokumenterats endast som minnesanteckningar.

Granskningen har, såvitt avser samtliga polisledda förundersökningar och en del av de åklagarledda förundersökningarna, genomförts i de lokaler som disponeras av UCG. Övriga åklagarledda förundersökningar har granskats i Utvecklingscentrum Malmös lokaler.

Granskningen av de polisledda förundersökningarna har genomförts under tiden den 23 – 25 maj och den 4 – 21 juni 2012. De åklagarledda förundersökningarna har granskats under tiden den 24 maj – 12 juli 2012.

Efter avslutad granskning har granskningsmallarna skickats till Utvecklingscentrum Stockholm. Planeringsavdelningen vid riksåklagarens kansli har gjort den statistiska bearbetningen.

Arbetet med att analysera det statistiska materialet och att skriva rapporten har utförts under andra halvan av augusti och under hela september 2012. Under arbetets gång har det uppkommit behov av att komplettera det statistiska materialet och att diskutera resultaten med företrädare för planeringsavdelningen.

2.4 Utgångspunkt för granskning

Utgångspunkterna för den fastställda granskningsmallen och granskningsarbetet i övrigt har varit de Åklagarmyndighetens handböcker och RättsPM som berör de brottstyper som varit föremål för granskning. Bland dessa kan särskilt nämnas de av UCG publicerade tre handböckerna *Kriminalteknik - En handbok för åklagare*, *Bemötande av brottsoffer* och *Handläggningen av ärenden*

rörande övergrepp mot barn. Vidare har UCG:s två rapporter *Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn* och *Metodutveckling av arbetet med vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn* utgjort en grund för granskningsarbetet.

En annan utgångspunkt är regeringens bedömning att rättsintyg inte inhämtas i tillräckligt stor omfattning (se bl.a. prop. 2010/11:1 utgiftsområde 4, s. 24).

Samtliga de åklagare som deltagit i granskningsarbetet har samrått om uppkomna gränsdragningsfrågor för att säkerställa enhetliga granskningsbedömningar.

Den polis som deltagit i granskningsarbetet har lång erfarenhet av den brottstyp som granskats. Åklagarna har gjort förhållandevis omfattande kontrollgranskningar av de ärenden som granskats av polisen i syfte att säkerställa att alla granskare haft samma uppfattning om bl. a. när förundersökning ska inledas och nedläggas samt vilka grundläggande kvalitetskrav som generellt kan ställas på förundersökningsåtgärder.

3 Lakttagelser vid granskningen

3.1 Relevanta utredningsåtgärder

Generellt sett kan sägas att misshandel av obekant är brott som till övervägande del begås i krogmiljö eller i nära anslutning till den. Vidare är brottstypen frekvent vid buss- och tågterminaler samt vid större arrangemang, exempelvis konserter och fotbollsmatcher. I nästan alla ärenden sker polis-anmälan i direkt anslutning till brottstidpunkten. Typiska och relevanta förstahandsåtgärder som vidtas är förhör på plats med inblandade parter och vittnen. Andra typiska och relevanta utredningsåtgärder är dokumentationen av skador. Typiskt sett finns målsägandens skador ofta kort beskrivna i anmälan eller förhör.

UCG:s handbok *Kriminalteknik - En handbok för åklagare* är framförallt tillämplig vid brott mot 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken. Syftet med handboken är att lämna råd till förundersökningsledaren så att han eller hon på ett kunskaps- och resurseffektivt sätt ska kunna leda och styra arbetet med att säkra, framkalla och analysera tekniska bevis i brottsutredningar utan att ge avkall på rättssäkerheten. Det förtjänar att påpekas att sådana bevis inte bara kan bidra till att skyldiga döms utan även till att oskyldiga personer som varit misstänkta frias. Handboken ger en god vägledning för hur bevisning ska inhämtas och dokumenteras för att svara mot kravet på att utredningen ska vara bred och robust samtidigt som kraven på rättstrygghet och rättssäkerhet tillgodoses. Handboken bör användas som en uppslagsbok i det operativa arbetet och innehåller en checklista över de viktigaste förundersökningsåtgärderna.

En utredningsåtgärd som förtjänar att nämnas särskilt är åtgärden att kontrollera om det på brottsplatsen finns övervakningskameror och, om så är fallet, säkra eventuellt bildmaterial. Denna typ av åtgärd framstår numera som högst relevant eftersom övervakningskameror förekommer i stor omfattning i offentliga miljöer.

3.2 Iakttagelser vid granskningen – polisleda förundersökningar

3.2.1 Vilken typ av misshandel granskningen avser

De polisleda förundersökningarna avseende misshandel av obekant har i huvudsak avsett misshandel utomhus.

Anmälningar har genomgående samband med krogbesök eller privata fester. Vidare är brottstypen frekvent i andra offentliga miljöer, exempelvis buss- och tågterminaler, men även vid större arrangemang (konserter och fotbollsmatcher). Det typiska fallet har varit en misshandel med ringa skador där inga vapen eller tillhyggen använts och där målsäganden inte sökt läkarvård. Det har ofta rört sig ofta om dispyter och andra skärmytslingar som övergått till misshandel. De inblandade parterna inklusive vittnen har ofta varit mer eller mindre berusade. Det innebär att det många gånger har varit svårt att få en klar överblick av händelseförloppet och orsaken till misshandeln. I nästan alla ärenden har polisanmälan skett i direkt anslutning till brottstidpunkten.

Anmälningarna har i nästan 70 % av de granskade ärendena inletts genom att en polispatrull kommit till platsen för händelsen. I övriga fall har anmälningarna gjorts i samband med ett besök på en polisstation eller vid en telefonkontakt med Polisens kontaktcenter (PKC).

I uppskattningsvis en tredjedel av ärendena har den misstänkte gjort gällande nödvärnsrätt och i cirka 35 % av ärendena har den misstänkte även gjort en motanmälan.

3.2.2 Beslutsmotivering m.m.

I granskningsmallen finns en fråga om beslutsmotiveringen är korrekt. Frågan är tvådelad. Är beslutsmotiveringen riktig i förhållande till beslutsunderlaget och har beslutet formulerats på ett korrekt och enhetligt sätt (exempelvis på baksidan av RAR-anmälan).

Granskningsresultatet visar att beslutsmotiveringarna i en fjärdedel av ärendena inte är korrekta.

Polismyndigheternas beslutsblanketter innehåller ett antal förtryckta alternativa beslutsmotiveringar som ska användas när förundersökning inte inleds eller läggs ned. Blanketterna ger även möjlighet till en egenformulerad motivering i de fall de existerande alternativen inte anses tillämpliga (då väljs alternativet "annat"). Det är alltför vanligt förekommande att alternativet "annat" fylls i jämte en kompletterande egenkomponerad beslutsmotivering. I många fall är den egna beslutsmotiveringen endast en annan formulering av ett eller flera av de förtryckta alternativen. Det innebär att beslut att lägga ned förundersökningen på en viss grund inte formulerats på ett enhetligt sätt över landet. Polisens beslutsmotiveringar överensstämmer dessutom inte med hur Åklagarmyndighetens beslutsmotiveringar är formulerade.

I vissa fall har en felaktig beslutsmotivering använts, vilket tyder på brister i bevisvärderingen. Det har inte funnits utrymme att närmare utreda varför så är fallet. Resultatet kan dock tala för ett icke tillgodosett utbildningsbehov i aktuellt hänseende.

Vidare har det i ett stort antal ärenden inte kunnat utläsas om målsäganden har underrättats om nedläggningsbeslutet eller inte.

3.2.3 Beslut att inleda förundersökning eller inte

I 18 % av de granskade ärendena har polismyndigheten beslutat att förundersökning inte ska inledas. I merparten av dessa ärenden är den misstänkte okänd eller så saknas spaningsuppslag.

Polisens bedömningar att inte inleda förundersökning framstår till övervägande delen som korrekta.

3.2.4 Åtgärder under förundersökningen

Ett tydligt mönster i det granskade materialet är att polisanmälan i nästan alla ärenden har skett i direkt anslutning till brottstidpunkten. I dessa ärenden har en polispatrull nästan alltid kommit till brottsplatsen.

I majoriteten av dessa ärenden (72 %) har det funnits behov av inledande åtgärder (s.k. förstahandsåtgärder). Av granskningen framgår också att polisen genomgående har genomfört förstahandsåtgärder av olika slag. Det innebär bl.a. att målsägandens skador ofta har dokumenterats genom en kort beskrivning i anmälan eller i ett förhör. Fotografier har varit sällsynta och bildkvaliteten låg. Rättsintyg har mycket sällan inhämtats. I flertalet fall har målsägandens skador betecknats som lindriga och de har inte krävt sjukhusvård. Målsäganden har därför i många ärenden inte uppsökt en vårdinrättning för att få skadorna dokumenterade.

En annan förstahandsåtgärd som ofta har genomförts är förhör med målsägande och vittnen. I flertalet av de granskade ärendena har såväl målsäganden som vittnen varit påverkade av alkohol.

Det har inte varit möjligt att inom ramen för denna granskning närmare bedöma kvaliteten på de vidtagna förstahandsåtgärderna eller om det hade varit möjligt att utföra dem på ett bättre sätt.

En genomgående brist i de granskade ärendena är att det inte framgår om det har funnits övervakningskameror på brottsplatsen och om de kontrollerats.

En annan granskningsslutsats är att det hade varit värdefullt om de ingripande poliserna var och en och i större utsträckning dokumenterade sina iakttagelser på brottsplatsen.

Brottsplatsundersökning och husrannsakan har endast genomförts i enstaka ärenden. Detta framstår dock inte på något sätt som anmärkningsvärt eftersom behov av sådana åtgärder inte funnits i flertalet av de granskade ärendena.

Andra frågor som särskilt granskats är om och när direktiv har givits. I drygt hälften av de granskade ärendena har det saknats dokumentation av direktiv. Det är dock oklart om de granskade akterna varit fullständiga i detta hänseende. De poliser som deltagit i granskningsarbetet har uppgivit att det kan finnas ytterligare uppgifter i ärendet, exempelvis tjänsteanteckningar och direktiv som endast dokumenterats elektroniskt och därför inte funnits med i

det granskade materialet. Bristen på dokumenterade direktiv gör det självklart svårt att bedöma i vilken utsträckning givna direktiv har utförts.

Den sammanfattande och övergripande slutsats som kan dras är att det inte har varit möjligt att genom ytterligare utredningsåtgärder (förhör, användning av personella tvångsmedel eller skadedokumentation av målsägandens och/eller den misstänktes skador) öka möjligheterna till lagföring. Polisens beslut att lägga ned förundersökningarna framstår därför i huvudsak som korrekta.

3.2.5 Särskilt om dokumentation av skador eller avsaknad av skador m.m.

I 66 % av de granskade ärendena har någon form av dokumentation skett av målsägandens skador och i några enstaka fall har även den misstänktes skador dokumenterats.

Målsägandens skador har genomgående dokumenterats genom en kort beskrivning i anmälan eller i ett förhör. Fotografier har varit sällsynta och bildkvaliteten låg. Rättsintyg har mycket sällan inhämtats. I flertalet fall har målsägandens skador betecknats som lindriga och de har inte krävt sjukhusvård.

I de flesta ärendena saknas uppgifter om den misstänkte har skador eller inte. Det är av uppenbara skäl önskvärt att sådana uppgifter alltid dokumenteras.

Den samlade bedömningen är dock att befintlig skadedokumentation i de granskade ärendena i stor utsträckning har varit tillräcklig.

3.2.6 Målsägande: förhör, biträde och underrättelse

I 90 % av ärendena har det funnits behov av att höra målsäganden och lika ofta har förhör hållits. Brotten har genomgående varit av sådant slag att det inte funnits behov av att begära ett målsägandebiträde.

Som nämnts tidigare (se avsnitt 3.2.2) kan det beträffande ett stort antal ärenden konstateras att det inte går att utläsa om målsäganden har underrättats om avslutsbeslutet eller inte.

3.2.7 Vittnen

I 68 % av de granskade ärendena finns det uppgifter om vittnen. I 87 % av dessa fall har vittnesförhör hållits i lämplig omfattning.

I de återstående fallen har det huvudsakligen hållits för få eller inte tillräckligt utförliga vittnesförhör. I en del fall har vittnesförhör hållits per telefon.

Det har dock inte varit möjligt att inom ramen för denna granskning närmare bedöma kvaliteten på vittnesförhören eller om det hade varit möjligt att utföra dem på ett bättre sätt.

3.2.8 Misstänkt: skäligen misstänkt/utpekad, förhör och offentlig försvarare

Begreppet "skäligen misstänkt" har i granskningsarbetet omfattat de personer som varit registrerade som skäligen misstänkta samt de personer där det klart framgår av utredningsmaterialet att de varit att bedöma som skäligen

misstänkta. I flera fall då förundersökningsledarna i de granskade ärendena har bedömt en person som "utpekad" har den granskande personalen gjort bedömningen att personen varit skäligen misstänkt.

I tre fjärdedelar av ärendena har det funnits en skäligen misstänkt. Av dessa har ungefär hälften hörts. I de ärenden i vilka den skäligen misstänkte inte har hörts har i stor omfattning inte heller målsägandeförhör hållits.

Framställan om offentlig försvarare har i flertalet fall inte gjorts. I de flesta fallen har brotten varit sådana att offentlig försvarare inte heller krävts. I några enstaka fall då offentlig försvarare borde ha förordnats har framställan om sådan inte gjorts.

Det framgår inte alltid av akten om, hur och när den misstänkte tillfrågats om offentlig försvarare under förundersökningen.

Personella tvångsmedel har, såvitt kan utläsas av det granskade materialet, inte förekommit.

3.2.9 Gemensamt om förhör

En del förhör med vittnen och även några enstaka målsägandeförhör har skett per telefon. Vilken påverkan telefonförhören haft på utgången i de granskade ärendena har inte varit möjligt att bedöma. Förutsättningarna för att hålla ett utförligt förhör med hög kvalitet är dock onekligen bättre om förhørsledaren träffar förhörspersonen personligen.

Det är oklart om polisens förhørsledare i alla fall har förstått syftet med att ett förhör ska vara uppläst och godkänt, nämligen att anteckningen utgör en garanti för att uppgifterna i förhöret enligt förhörspersonen är rätt antecknade. Det har förekommit att förhørsledaren istället har antecknat att förhörspersonen inte vill ha texten uppläst eller att hon eller han litar på polisen eller motsvarande. Det anförda innebär att den eftersträvade kontrollen av innehållet inte har genomförts.

3.2.10 Handläggningstider m.m.

Inga anmärkningsvärda iakttagelser har gjorts såvitt avser handläggningstiderna.

3.2.11 Sammanfattande skäl till att de granskade polisledda förundersökningarna lagts ned

Anledningarna till att förundersökningarna har lagts ned kan sammanfattas på följande sätt i såväl polisledda som åklagarledda förundersökningar.

- Målsäganden, den misstänkte och vittnen har varit påverkade av alkohol.
- Nödvarnsrätt.
- Det har ofta varit flera personer inblandade i ett bråk.
- Vittnena har varit kamrater till den misstänkte och/eller målsäganden.
- Det har saknats stödbevisning.

Den övergripande slutsatsen är att besluten att lägga ned förundersökningarna och beslutsmotiveringarna i de granskade ärendena har varit korrekta. Det har inte varit möjligt att genom ytterligare utredningsåtgärder (förhör, använd-

ning av personella tvångsmedel eller läkarundersökning av målsägandens eller den misstänktes skador) öka möjligheterna till lagföring.

3.2.12 Särskilt om anmälningar som inleds genom samtal till PKC

Anmälningarna i 38 av de 247 granskade ärendena har gjorts genom samtal till PKC. I 36 % av dessa ärenden har förundersökning inte inletts och i 57 % har förundersökningen nedlagts. Fråga är alltså om ett begränsat antal ärenden. Det granskade materialet medger därför inga säkra slutsatser avseende kvaliteten i dessa ärenden.

3.3 Iakttagelser vid granskningen – åklagarledda förundersökningar

3.3.1 Vilken typ av misshandel granskningen avser

Det har i huvudsak varit fråga om misshandel i krogmiljö eller på andra offentliga platser. I majoriteten av ärendena har målsägandena och de skäligen misstänkta varit män i åldern 18 - 30 år. Målsäganden har sällan varit under 18 år.

I nästan alla ärendena har polisanmälan skett direkt i anslutning till tiden för brottet. De typiska och relevanta förstahandsåtgärder som har vidtagits i dessa ärenden är förhör på plats med inblandade parter och vittnen.

Andra typiska och relevanta utredningsåtgärder är dokumentation av skador. Målsägandens skador har ofta funnits kort beskrivna i anmälan eller i förhör. Det har i dessa fall sällan funnits direktiv om inhämtande av rättsintyg eller journalutdrag, vilket innebär att sådan dokumentation saknas i de granskade ärendena. I de flesta ärendena saknas uppgifter om den misstänkte har skador eller inte. Det är av uppenbara skäl önskvärt att uppgifter om skador eller avsaknad av skador alltid framgår av anmälan. Fotografier har funnits i något större utsträckning än i de polisledda förundersökningarna.

Åklagare har beslutat att nedlägga förundersökningen i 93 % av de granskade ärendena. I resterande 7 % av ärendena har åklagare beslutat att inte väcka åtal efter slutdelgivna polisledda förundersökningar. Motiveringarna att nedlägga förundersökningarna respektive att inte väcka åtal är genomgående korrekta.

Målsäganden har i större utsträckning underrättats om avslutande beslut när åklagaren varit förundersökningsledare än när polismyndigheten varit det. I vart fall har underrättelserna dokumenterats på ett bättre sätt av åklagarna.

3.3.2 Registrering av misstankar i Cåbra

Det kan konstateras att i vissa ärenden har brottsmisstankarna i Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem Cåbra varit felregistrerade när beslut fattats (jfr Brå:s *Kodning av brott, Anvisningar och regler*). Vanligast förekommande är att endast en misstanke har registrerats trots att utredningen visar att det varit fråga om flera fall av misshandel. Dessutom är det inte ovanligt att en misstanke registrerats med flera målsägande när det rätteligen skulle ha registrerats en misstanke per händelse och målsägande. Vidare är det inte ovanligt att en misstanke har registrerats utan att en målsägande kopplats till misstanken. Det har även förekommit att brottstiden är felaktigt angiven.

Om misstankarna inte registreras korrekt blir besluten av lätt insedda skäl otydliga. Det är inte möjligt för målsäganden och den misstänkte att utifrån beslutet få en klar bild av vilka brott som har utretts och som omfattas av beslutet.

De beskrivna bristerna har gjort granskningsarbetet svårare och skapar ibland även problem i samband med att nedläggningsbesluten blir föremål för överprövning av åklagare på andra rättsliga nivå. Fel och brister i registreringen påverkar också Åklagarmyndighetens statistik.

UCG har i sin överprövningsverksamhet och vid tidigare granskningar iakttagit och uppmärksammat samma brister.

3.3.3 Beslutsmotivering m.m.

Anledningarna till att förundersökningarna har nedlagts eller att åtal inte väckts kan sammanfattas på följande sätt (se även avsnitt 3.2.11 och avsnitten nedan).

- Målsäganden, den misstänkte och vittnen har varit påverkade av alkohol.
- Nödvärnsrätt.
- Det har ofta varit flera personer inblandade i ett bråk.
- Vittnena har varit kamrater till den misstänkte och/eller målsäganden.
- Det har saknats stödbevisning.

De inblandades alkoholpåverkan har medfört att det inte varit möjligt att trots ett flertal förhör med såväl parter som vittnen bringa klarhet i vem som har misshandlat vem och i vilket skede. Det har således inte varit möjligt att motbevisa invändningen om nödvärn.

I vissa ärenden har den misstänkte hävdats att han blivit angripen och tvingats försvara sig. I vissa av dessa ärenden har den misstänkte även gjort en s.k. motanmälan.

Målsägandens skador har i de flesta fall inte varit av så allvarligt slag att de föranlett läkarvård. Det innebär att förutsättningar för att i efterhand begära ett rättsintyg har saknats. I de fall målsäganden kommit under läkarvård har journalanteckningar begärts. Bedömningen är dock att avsaknaden av rättsintyg avseende målsägandens och den misstänktes skador inte har påverkat bevisläget.

En genomgående brist i de granskade ärendena är att det inte framgår om det har funnits övervakningskameror på brottsplatsen och om de kontrollerats.

En övergripande slutsats är dock att besluten att lägga ned förundersökningarna har varit korrekta. Det har inte varit möjligt att genom ytterligare utredningsåtgärder (förhör, användning av personella tvångsmedel eller läkarundersökning av målsägandens eller den misstänktes skador) öka möjligheterna till lagföring.

En annan övergripande slutsats är att även beslutsmotiveringarna har varit korrekta. I några ärenden borde dock en annan motivering ha använts. Det har i dessa fall ofta rört sig om att motiveringen "brott kan inte styrkas" har

använts i fall då den skäligen misstänkte inte förhörts eller det inte funnits någon skäligen misstänkt. I vissa av dessa ärenden borde i stället grunden "det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats" ha använts.

Avslutningsvis kan konstateras att det ur ett kvalitetsperspektiv inte har iakttagits några större skillnader i handläggningen av de åklagarledda respektive de polisledda förundersökningarna.

Det finns inget som tyder på att ärendena har handlagts på annat än ett enhetligt sätt i landet.

3.3.4 Dokumentation av inledande direktiv

I omkring 80 % av de granskade ärendena har det funnits dokumentation av inledande direktiv. Dessa direktiv har nästan alltid genomförts.

3.3.5 Dokumentation av skador

Dokumentation av målsägandens skador har förekommit i 80 % av de granskade ärendena.

Dokumentation av den misstänktes skador eller avsaknad av skador har sällan förekommit.

Rättsintyg avseende målsäganden och den misstänkte har endast inhämtats i ett fåtal ärenden. Det har dock inte i granskningen funnits utrymme att närmare analysera varför rättsintyg inte inhämtats.

3.3.6 Målsägande: förhör, biträde och underrättelse

I 80 % av ärendena har det funnits behov av att höra målsäganden och lika ofta har förhör hållits.

Ärendena har genomgående varit av sådan art att det inte funnits behov av att begära förordnande av ett målsägandebiträde.

3.3.7 Vittnen

I 83 % av de granskade ärendena finns det uppgifter om vittnen. I 86 % av dessa ärenden har vittnesförhör hållits i lämplig omfattning. I de återstående ärendena har det huvudsakligen hållits för få eller inte tillräckligt utförliga vittnesförhör.

I en del fall har vittnesförhör hållits per telefon. Det har dock inte varit möjligt att inom ramen för denna granskning närmare bedöma kvaliteten på dessa förhör eller om det hade varit möjligt att utföra dem på ett bättre sätt.

3.3.8 Skäligen misstänkt eller utpekad?

Begreppet "skäligen misstänkt" har i granskningsarbetet omfattat de personer som varit skäligen misstänkta samt de personer där det klart framgått av ärendet att de varit misstänkta. Vid granskningen har framkommit att det råder stora skillnader i bedömningen av vad som krävs för att någon ska anses vara skäligen misstänkt.

Bedömningen av om en person ska anses vara skäligen misstänkt ska naturligtvis göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, men granskningen har visat att likvärdiga situationer har bedömts på olika sätt över landet. Det förefaller dock vara relativt enhetliga bedömningar inom respektive kammare.

Oavsett om skäligen misstanke ansetts föreligga eller inte så har förundersökningen i stor utsträckning bedrivits på ett likvärdigt sätt, dvs. samma typer av förundersökningsåtgärder har vidtagits.

I tre fjärdedelar av ärendena har det funnits en skäligen misstänkt. Av dessa misstänkta har ungefär hälften hörts.

Framställan om offentlig försvarare har som huvudregel inte gjorts. I de flesta fallen har brotten varit sådana att offentlig försvarare inte heller krävts. I några enstaka fall då en framställan om offentlig försvarare borde ha gjorts, har så inte skett. Det framgår inte alltid av akten om, hur och när den misstänkte tillfrågats om offentlig försvarare under förundersökningen.

Personella tvångsmedel har, såvitt kan utläsas av granskningsmaterialet, inte förekommit i någon större omfattning.

3.3.9 Handläggningstider m.m.

Inga anmärkningsvärda iakttagelser har gjorts såvitt avser handläggningstiderna.

3.3.10 Särskilt om anmälningar som inleds genom samtal till PKC

Anmälningarna i 9 av de 190 granskade ärendena har gjorts genom samtal till PKC. Fråga är alltså om ett begränsat antal ärenden. Det granskade materialet medger därför inga säkra slutsatser avseende kvaliteten i dessa ärenden.

4 Analys, slutsatser och förslag till åtgärder

Det går inte att dra några generella slutsatser utifrån granskningsresultatet eftersom granskningen inte omfattat förundersökningar i vilka åtal har väckts. Däremot kan granskningsresultaten ligga till grund för vad som kan anses vara en "acceptabel lägstanivå".

Utifrån de iakttagelser och slutsatser som redovisats ovan föreslås följande åtgärder för att höja kvaliteten i arbetet.

Polisledda förundersökningar

Polismyndigheterna bör tillse att

- beslutsmotiveringar vid nedläggningsbeslut är enhetligt utformade,
- de existerande beslutsmotiveringarna används i de fall de är tillämpliga och alternativet "annat" används endast när inget av de tidigare alternativen är tillämpligt,
- förundersökningsledarna använder en korrekt beslutsmotivering vid nedläggningsbesluten,
- direktiv givna under förundersökningen dokumenteras på ett enkelt och kontrollerbart sätt,
- dokumentation och kontroll av övervakningskameror blir bättre,

- målsäganden underrättas om nedläggningsbeslut och underrättelsen dokumenteras samt
- samtliga poliser som varit med vid ett ingripande var och en dokumenterar sina iakttagelser från brottsplatsen

Åklagarledda förundersökningar

Åklagarmyndigheten bör tillse att

- åklagaren i direktiv ger tydligare anvisningar om kontroll och dokumentation av förekomsten av övervakningskameror,
- lämplig befattningshavare vid åklagarkammaren tillser att brottsmisstankarna registreras på ett korrekt sätt i Cåbra och
- åklagaren tillser att direktiv givna under förundersökningen dokumenteras och diarieförs korrekt.

Gemensamt för polis och åklagare

- Vittnesförhör bör i huvudsak hållas personligen.
- Enhetliga beslutsmotiveringar bör användas i så stor omfattning som möjligt.

Bilaga – Granskningsmall – UC Göteborg

Våldtäkt mot vuxna, misshandel av barn under 18 år och misshandel av obekant

A. Allmänna uppgifter

A1. Åklagarkammare

A2. AM-nummer

A3. BMID-nummer

A4. Polismyndighet

A5. K-nummer

A6. Brottstyp

- Våldtäkt
- Rån mot barn
- Misshandel av obekant
- Misshandel mot barn
- Bostadsinbrott
- Felaktigt registrerad, ingår inte i målpopulationen.
- Barnpornografibrott
- Bedrägeri

A7. Hur har ärendet inletts?

- Ptr på plats¹
- Besök på polistation
- PKC
- Skriftlig anmälan
- LKC
- Redovisningsanmälan

A8. Beslutsfattare för avskrivningsbeslutet

- Polismyndighet
- Åklagare

A9. Beslut

- Fu inleds inte
 - Fu nedläggs
 - Åtal väcks inte
-

¹ Alternativet omfattar även att patrull har beordrats ut av LKC efter att någon ringt in dit.

A10. Beslutsmotivering²

☐ Ej brott	☐ Spaningsuppslag saknas
☐ Ej Spaningsresultat	☐ Går uppenbarligen ej att utreda
☐ Ej anledning anta brott	☐ Bevisproblem
☐ Annat	

A11. Bedöms beslutsmotiveringen vara korrekt?

- Ja Nej

B. Om fu ej inletts³**B1. Om fu ej inletts, borde fu ha inletts?**

- Ja Nej

C. Relevanta utredningsåtgärder**C1. Har det funnits behov av utredningsåtgärder i ärendets inledande skede?⁴**

- Ja Nej Kan inte bedömas

C2. Om svaret på C1 är ja, har sådana utredningsåtgärder vidtagits i det inledande skedet?⁵

- Ja Delvis men ej tillräckliga
 Nej

C3. Har det funnits behov av förhör med målsäganden?

- Ja Nej Målsägande finns inte

C4. Om svaret på fråga C3 är ja, har förhör med målsäganden hållits?

- Ja Nej

² Det är vanligt att polisen använder sig av brottskoden för en beslutsmotivering (vanligen annat), trots man ur polisens fritext kan tolka in att motiveringen borde vara en annan. Som exempel kan nämnas att polisen fyller i brottskoden annat trots att motiveringen är uppsåt kan ej styrkas eller liknande. I ett sådant fall skall vi kryssa i beslutsmotivering annat och att beslutsmotiveringen inte bedöms vara korrekt; vi låter alltså brottskoden styra. Förekommer detta ofta bör det avspeglas i de enskilda rapporterna.

³ Om fu inte inletts besvaras denna fråga. Därefter besvaras frågorna D1 avseende datum för anmälan till polis och avslutande beslut, D2 samt fråga E4 rörande om målsäganden har underrättats om det avslutande beslutet i ärendet. Därefter avslutas granskningen.

⁴ Alla typer av utredningsåtgärder avses.

⁵ Om åtgärderna i och för sig har utförts, men i ett senare utredningsskede, besvaras frågan med nej.

C4.1. Hur har målsägandeförhör hållits?

- Personligen Telefon Både telefon och personligen

C4.2. Finns dokumentation av direktiv (första direktiv)?

- Ja Nej

C.4.3 Har direktivet genomförts?

- Ja Delvis Nej

Dokumentation av skador (endast våldtäkt, misshandel mot barn, misshandel av obekant och rån mot barn)

C5. Har dokumentation skett av målsägandens skador/avsaknad av skador?

- Ja Nej Ej relevant⁶

C5.1. Om svaret på fråga C5 är ja, hur har målsägandens skador/avsaknad av skador dokumenterats av polis?

1. Anteckning i anmälan, uppgivna skador (eller i förhör)
2. Anteckning i anmälan, skador iakttagna av anmälningsupptagare
3. Anteckning i anmälan och foton
4. Anteckning i anmälan, foton och skriftlig förklaring av foton
5. Anteckning i anmälan och pm
6. Pm
7. Foton
8. Foton och skriftlig förklaring
9. Inga synliga skador finns

C5.2. Har rättsintyg avseende målsäganden inhämtats?

- Ja Nej Ej aktuellt

C6. Om svaret på fråga C5 är ja, är befintlig skadedokumentation tillräcklig?

- Ja Nej

C6.1. Har en medicinsk undersökning genomförts med hjälp av speciell spåringskrets (frågorna C6.1 – C 6.4 avser endast våldtäkt)?

- Ja Nej

⁶ Bör användas om dokumentation ej är relevant, som vid rån mot barn när endast hot skett.

C6.2. Om svaret på fråga C6.1. är nej, varför har åtgärden inte vidtagits?

1. Målsäganden vill ej medverka
2. Målsäganden har haft samlag mellan brott och anmälan
3. Lång tid mellan händelsen och anmälan
4. Tekniska eller medicinska problem
5. Annat
6. Framgår ej av akten

C6.3. Om svaret på fråga C6.1. är ja, har proverna analyserats?

- Ja Nej

C6.4. Om svaret på fråga C6.3. är nej, varför har analys inte skett?

1. Misstänkt medger samlag
2. Målsäganden vill ej medverka
3. Tekniska eller medicinska problem
4. Annat
5. Framgår ej av akten

C7. Finns det någon skäligen misstänkt/några skäligen misstänkta?⁷

- Ja Nej

C8. Om svaret på fråga C7 är ja, har dokumentation skett av den misstänkte/de misstänkta skador/avsaknad av skador?

- Ja Nej Ej relevant

C8.1. Om svaret på fråga C8 är ja, hur har misstänkts skador eller avsaknad av skador dokumenterats av polis?

6. Anteckning i anmälan, uppgivna skador
7. Anteckning i anmälan, skador iakttagna av anmälningsupptagare
8. Anteckning i anmälan och foton
9. Anteckning i anmälan, foton och skriftlig förklaring av foton
10. Anteckning i anmälan och pm
11. Pm
12. Foton
13. Foton och skriftlig förklaring
14. Inga synliga skador finns

C8.2. Har kroppsbesiktning genomförts av misstänkt?

- Ja Nej Ej relevant

C8.3. Har rättsintyg avseende misstänkt inhämtats?

- Ja Nej Ej aktuellt

⁷ Detta avser dels de personer som polisen angett som misstänkta, dels de personer där det klart framgår av ärendet att de varit misstänkta.

C9. Om svaret på fråga C8 är ja, är befintlig skadedokumentation tillräcklig?

- Ja Nej
-

C10. Finns det uppgift om vittnen?

- Ja Nej Oklart

C10.1. Har förhör hållits med samtliga vittnen?

- Ja Nej Ej relevant

C10.2. Hur har vittnesförhör hållits?

- Personligen Telefon Både telefon och personligen

C11. Om svaret på fråga C10 är ja, har förhör hållits med vittnen i lämplig omfattning

- Ja Nej⁸

C12. Har det funnits behov av brottsplatsundersökning/teknisk undersökning?

- Ja Nej

C13. Om svaret på fråga C12 är ja, har brottsplatsundersökning/teknisk undersökning genomförts?

- Ja Delvis, ej i tillräcklig omfattning Nej

C14. Har spår säkrats under förundersökningen?

- Ja Nej

C15. Om svaret på fråga C14 är ja, har spåren, där det varit nödvändigt, skickats för analys?

- Ja Nej Ej relevant

C15.1. Har husrannsakan genomförts?

- Ja Nej Ej aktuellt
-

⁸ Nejrutan skall inte kryssas i om det finns uppgifter om vittnen, som inte har kunnat identifieras eller inte kunnat höras av annan anledning, om tillräckliga ansträngningar gjorts för att få förhör till stånd. Nejrutan skall inte heller kryssas om utredningen är tillfyllest även utan något vittnesförhör (exempelvis vid barnpornografiärenden). I båda dessa fall kryssas jarutan i.

C15.2. Har det kontrollerats om det finns film/bilder från övervakningskamera?

1. Kontrollerats och inhämtats
2. Kontrollerats, har funnits men begäran efter att filmen raderats
3. Kontrollerats, finns ej
4. Ej kontrollerats
5. Saknas uppgift i utredningen
6. Ej relevant

C16. Har det funnits behov att inhämta annan bevisning?

- Ja Nej Oklart

C17. Om svaret på fråga C16 är ja, har sådan bevisning inhämtats?

- Ja Delvis, men ej i tillräcklig omfattning Nej

C18. Finns det skäligen misstänkt/misstänkta i ärendet?⁹

- Ja Nej

C19. Om svaret på fråga C18 är ja, har förhör hållits med den/dessa personer?

- Ja Nej

C20. Har personellt tvångsmedel förekommit?

- Ja Nej

C21. Om ja, vilket tvångsmedel (alla aktuella alternativ fylls i, tex. gripen och anhållen)?

- Gripen Anhållen Häktad Häfö

C22. Finns motanmälan?

- Ja Nej Oklart

D. Handläggningstid

D1. Ange datum (ÅÅMMDD) för följande händelser i utredningen:

Anmälan till polis:

⁹ Detta avser dels de personer som polisen angett som misstänkta, dels de personer där det klart framgår av ärendet att de varit misstänkta.

Första utredningsåtgärd hos polis:

Åklagarinträde:

 Ej åklagarinträde**Första åklagaråtgärd:¹⁰**

Avslutande beslut:

D2. Brottstid:

E. Brottsofferfrågor m.m.**E1. Borde framställning om målsägandebiträde gjorts med hänsyn till det anmälda brottet?¹¹** Ja Nej**E2. Om svaret på fråga E1 är ja, har framställning om målsägandebiträde gjorts?** Ja Nej**E3. Har frågan om skadestånd uppmärksamrats?** Ja Ne**E4. Har målsäganden underrättats om det avslutande beslutet i ärendet?** Ja Nej Oklart**E5. Är målsäganden i ärendet barn?** Ja Nej

¹⁰ Den första åtgärden i ärendet åklagaren gör, oavsett om det är direktiv, beslut om tvångsmedel eller något annat.

¹¹ Bedömningen görs utifrån situationen i det enskilda ärendet, inte allmänt utifrån brottstyp.

E6. Om svaret på fråga E5 är ja, borde framställning om särskild företrädare gjorts med hänsyn till barnets relation till den misstänkte eller närstående till misstänkt?¹²

- Ja Nej Ej relevant

E7. Om svaret på fråga E6 är ja, har framställning om särskild företrädare gjorts?

- Ja Nej

F. Frågor angående försvarare

F1. Borde framställning om offentlig försvarare gjorts?

- Ja Nej
 Skäligen misstänkt saknas

F2. Om svaret på fråga F1 är ja, har framställning om offentlig försvarare gjorts?

- Ja Nej

G. Särskilda iakttagelser (exempelvis om dokumentationen i ärendet varit otillräcklig):

¹² Nejrutan skall endast användas som svar när närstående relation finns mellan barn och misstänkt eller mellan barn och närstående till misstänkt, men bedömningen görs att särskild företrädare ändå inte skall förordnas. Ej relevant används i övriga fall.